

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.091:374]:376

DOI: 10.12958/2227-2747-2025-2(189)-79-89

Пустяк Руслан Анатолійович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.

Musiclevelmix@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-9800-6284>

Стрельников Віктор Юрійович,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.

strelnikov.poltava@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8822-9517>

Для цитування: Пустяк Р. А., Стрельников В. Ю. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти до організації інклюзивної освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2025. № 2(189). С. 79–89. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2\(189\)-79-89](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2(189)-79-89).

References (стандарт APA): Pustiak, R. A., & Strelnikov, V. Yu. (2025). Pedagogical conditions for training future teachers of extracurricular education to organize inclusive education. *Osvita ta pedagogichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 2(189), 79–89. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2\(189\)-79-89](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2(189)-79-89) [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Сучасна освіта спрямована на створення інклюзивного середовища, яке забезпечує рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та освітніх потреб. Важливу роль у реалізації інклюзивної освіти відіграють педагоги, зокрема в закладах позашкільної освіти, які повинні бути підготовленими до організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами.

Дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної

освіти, аналіз її складників показало актуальність і складність означеного завдання для вищої школи України. Важливо підготувати педагога закладу позашкільної освіти, готового ефективно взаємодіяти з вихованцями з особливими освітніми потребами. Особливо актуальним є вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти з питань організації і здійснення

інклюзивної освіти з вихованцями, які мають особливості розвитку, що є необхідним для роботи в інклюзивному середовищі (Пустяк, Лебедик, 2024).

Аналіз актуальних досліджень. Концепції інклюзивної освіти всебічно досліджують у сучасній педагогіці (О. Биковська, В. Бондар, Н. Брижак, Т. Євтухова, І. Зязюн, А. Колупаєва, Л. Лебедик, В. Ляшенко, Н. Софій, О. Столяренко, О. Таранченко, А. Шевчук та ін.). Теоретичним підґрунтям для наукових розвідок у цій галузі є ідеї гуманістичної педагогіки (В. Сухомлинський), особистісно зорієнтованого підходу (І. Бех, С. Максименко).

Вітчизняні дослідники розглядали підготовку педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) як процес формування ціннісної, професійної та особистісної готовності до інклюзивного освітнього середовища. У публікаціях окреслено новітні підходи у навчанні дітей з психофізичними особливостями та стратегії успішного впровадження інклюзивної практики, створення інклюзивного освітнього простору з наданням спеціальних послуг дітям з особливими потребами (Колупаєва, Таранченко, 2016). Інклюзивну освіту визначають як ключову умову соціалізації дітей з ООП, акцентовано увагу на потребі створення нових освітніх програм для педагогів, що готуються до діяльності в інклюзивному середовищі (Софій, 2016), аналізується специфіка інклюзивної освіти, і саме в позашкільних закладах важливо інтегрувати дітей у соціокультурне середовище через гурткову та творчу діяльність (Теоретико-методологічні засади, 2018). У сучасних наукових розвідках вивчаються можливості інтерактивних технологій підготовки педагогів позашкільних закладів до інклюзивної освіти (Лебедик, 2023) та розвитку управлінських компетенцій фахівців закладів позашкільної освіти засобами цифрових технологій в умовах дистанційного освітнього інклюзивного середовища (Vorona, Babenko, Lebedyk, Barbinova, Khomenko, 2024), розглядаються реалії та перспективи забезпечення інклюзивної освіти фахівцями (Миронова, 2016).

Науковцями запропоновано принципи побудови змісту індивідуальних планів учнів у інклюзивному навчанні (Стрельников, 2019), репрезентовано теоретико-методологічні аспекти готовності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до використання інформаційних технологій в умовах інклюзивного освітнього середовища (Чупахіна, 2019). У більшості публікацій зазначено важливість формування психологічної готовності, толерантного ставлення, базових знань про порушення розвитку, навичок індивідуалізації навчання. Серед педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх педагогів до організації і здійснення інклюзивної освіти в дослідженнях виокремлено такі: наявність інклюзивно орієнтованих освітніх програм; інтеграція практичного досвіду через стажування в інклюзивних освітніх середовищах; упровадження курсів психолого-педагогічного спрямування з акцентом на інклюзію; використання інноваційних педагогічних технологій (тренінги, кейс-методи, проєктна діяльність); формування позитивної мотивації та ціннісного ставлення до дітей з ООП (Колупаєва, 2014; Колупаєва, Таранченко, 2016; Кузава, 2010, 2011; Лалак, Граб, Лешко, 2019 та ін.).

Аналіз актуальних досліджень свідчить про інтенсивний розвиток науково-методичного супроводу підготовки педагогів до інклюзивної освіти, проте особливої уваги потребує саме сфера позашкільної освіти, де інклюзивний підхід має свою специфіку.

Мета статті – окреслити вимоги до підготовки педагогів позашкільної освіти, виокремити основні педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної освіти.

Методологія та методи дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження є системний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, компетентнісний підходи, концепція інклюзивної освіти як цілісної соціокультурної моделі, що передбачає інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами в єдиний освітній простір. Для реалізації мети використано комплекс методів: аналіз наукових

джерел, нормативних документів; узагальнення та систематизація – для обґрунтування відповідних педагогічних умов.

Виклад основного матеріалу.

Розкриваючи сутність та принципи інклюзивної освіти, зазначимо, що інклюзивна освіта передбачає залучення всіх дітей до освітнього процесу, забезпечуючи їхню соціалізацію, розвиток та особистісне зростання. Основними принципами інклюзивної освіти є: доступність та рівність у навчанні; індивідуалізація освітнього процесу; створення сприятливого освітнього середовища; співпраця педагогів, батьків та фахівців.

У контексті розбудови інклюзивного суспільства особливої ваги набуває готовність педагогів працювати в умовах різноманіття учнів. У системі позашкільної освіти, де педагог виконує не лише освітню, а й соціалізаційну функцію, підготовка до інклюзивної діяльності вимагає особливих підходів та високого рівня професійної компетентності.

Згідно з Концепцією розвитку інклюзивної освіти в Україні та рекомендаціями МОН України сучасний педагог повинен мати: глибокі знання про особливості розвитку дітей з ООП; уміння організовувати індивідуалізоване навчання; навички створення безпечного, толерантного освітнього середовища; здатність до міждисциплінарної взаємодії з психологами, соціальними педагогами, батьками.

Специфіка діяльності педагога позашкільного закладу в умовах інклюзії полягає у важливості врахування ним таких чинників: гнучкість форм та методів навчання, що дозволяє адаптувати освітній процес до потреб дитини; створення комфортного емоційного середовища, у якому дитина відчуває себе прийнятою; забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку, яка відповідає можливостям і нахилам кожної дитини; неформальний характер взаємодії, який потребує особливих комунікативних навичок від педагога. Тому професійна підготовка майбутніх педагогів має включати: дисципліни інклюзивного спрямування (психологія інклюзії, основи дефектології, педагогіка інклюзивної освіти); практику в закла-

дах з досвідом інклюзивного навчання; ознайомлення з адаптивними технологіями навчання та корекційними методиками; розвиток емоційного інтелекту, емпатії, стресостійкості.

Компетентності, що мають бути сформовані в майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти: інклюзивна компетентність – готовність адаптувати навчальний матеріал і методи до потреб учнів; ціннісно-гуманістична компетентність – визнання унікальності кожної дитини; комунікативна компетентність – здатність до взаємодії в інклюзивному колективі; інформаційно-аналітична компетентність – володіння методами моніторингу освітніх потреб дітей з ООП.

Формування готовності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до роботи в інклюзивному середовищі є пріоритетним завданням сучасної вищої педагогічної освіти. Реалізація цього завдання можлива лише за умови чітко визначених вимог до змісту і методики підготовки, а також забезпечення належних педагогічних умов у ЗВО.

Вимогами до підготовки педагогів позашкільної освіти є те, що майбутні педагоги мають опанувати: теоретичні основи інклюзивного навчання; методики адаптації навчальних програм; особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами; практичні навички комунікації та співпраці з дітьми, їхніми родинами та фахівцями з інклюзії.

Дослідники В. Дорошенко та В. Цина підкреслюють, що «процес трансформації позашкільля орієнтований на формування умов доступності освіти для усіх, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами. В основі інклюзивного навчання лежить ідеологія, що виключає будь-яку дискримінацію відносно дітей та забезпечує ставлення до них як до повноцінних та рівноправних учасників освітнього процесу. Інклюзія забезпечує рівне ставлення до всіх дітей, проте створює особливі умови для дітей, які мають особливі освітні потреби» (Дорошенко, Цина, 2022, с. 92). Відзначимо також зауваження авторів про те, що «важливим є залучення учнів до суспільно-важливих проектів

для життя громади, організацію позашкільної освітньої діяльності спільно з учнями, батьками та педагогами закладу, адже формування інклюзивних цінностей неможливе без повного включення усіх учасників освітнього процесу і громади» (Там само). Так само актуальною є позиція науковців про те, що «інклюзія дозволяє кожній дитині, не дивлячись на певні інтелектуальні, фізичні, емоційні чи соціальні труднощі, бути залученою до процесу позашкільної освіти та соціалізації... Тобто дитина не мусить бути «такою, як всі», оскільки вона отримує беззаперечне право бути «сама собою» (Там само).

Важливим завданням закладу вищої педагогічної освіти є впровадження педагогічних умов професійної підготовки майбутніх педагогів до організації і здійснення інклюзивної освіти.

Звернувшись до тлумачного словника української мови, знаходимо лексичне значення терміна «умова»: необхідна життєва обставина; правило, яке забезпечує певну нормальну роботу; вимога, яка завчасно висувається до когось або чогось (Великий тлумачний словник, 2005, с. 1506). У філософії поняття «умова» визначається як вагомий компонент комплексу об'єктивних речей та їхніх станів, взаємодій, із якого за закономірною необхідністю виникає існування якогось явища. У педагогічній науці і освітній практиці широко застосовується поняття «педагогічні умови», у наукових джерелах суть якого розуміють по-різному.

Педагогічні умови є: певною сукупністю об'єктивних можливостей визначеного змісту, методів, організаційних форм, матеріальних можливостей здійснення освітнього процесу, який забезпечує досягнення поставленої педагогом мети (О. Бражнич); обставинами, які визначають цілісність і продуктивність освітнього процесу та опосередковуються активністю всіх його учасників (А. Семенова); сукупністю взаємозалежних, взаємообумовлених заходів освітнього процесу, які забезпечують досягнення конкретної мети (К. Дубич); комплексом можливостей змісту освітнього процесу спільно із формами, методами, технологіями, прийомами, засобами,

необхідними для його організації (Ю. Баруліна); обставинами, від яких залежить і також відбувається цілісний продуктивний освітній процес професійної підготовки вихованців, який опосередковується активністю кожної особистості і групи вихованців (В. Стасюк). У дослідженні за основу взято визначення педагогічних умов як середовища, у якому всі окремі компоненти освітнього процесу діють злагоджено, що дає можливість педагогу працювати максимально корисно, ефективно керувати вихованцями (Ю. Бабанський).

Отже, аналіз поглядів педагогів щодо сутності поняття «педагогічні умови» дав можливість визначити педагогічні умови, що сприяють ефективній підготовці педагогів позашкільної освіти до роботи з вихованцями з особливими освітніми потребами.

Проаналізувавши навчальний план здобувачів освіти факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, було визначено, що студенти магістратури, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта», на першому курсі навчання в магістратурі вивчають дисципліни педагогічного спрямування – «Теорія і методика позашкільної освіти», «Методологія та організація наукових досліджень», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Організація навчально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Інноваційні та проектні технології в позашкільній освіті», що достатньо для здійснення якісної і кваліфікованої інклюзивної фахової діяльності майбутніми педагогами. Відповідно, виділено основні педагогічні умови професійної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної освіти.

Формування спеціальних знань з інклюзії. Майбутні педагоги позашкільної освіти повинні отримати знання про особливості роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби. Це включає вивчення специфіки розвитку й поведінки таких дітей, методів корекційного навчання та адаптації освітніх програм.

Практичне закріплення навичок роботи з дітьми з ООП в інклюзивному середовищі закладу позашкільної освіти. Студенти мають вчитися планувати і проводити заняття з урахуванням індивідуальних потреб учнів, зокрема під час педагогічної практики.

Розвиток комунікативної компетентності. Підготовка майбутніх педагогів позашкільної освіти має бути спрямована на розвиток умінь налагоджувати ефективну комунікацію з дітьми, їхніми батьками та іншими фахівцями, розвиток толерантності, емпатії, що сприяє створенню підтримувального навчального середовища закладу позашкільної освіти.

Опанування сучасних інклюзивних методів і технологій організації інклюзивної освіти. Студенти мають ознайомитися з інноваційними підходами та засобами, що допомагають у навчанні в закладі позашкільної освіти дітей з особливими потребами (спеціальні технічні засоби, адаптивні програми та інтерактивні інструменти, які роблять освітній процес доступнішим).

Підготовка майбутніх фахівців до психоемоційної підтримки дітей з ОПП. Це включає здатність розпізнавати ознаки тривоги, депресії або стресу в дітей та забезпечити їм своєчасну допомогу.

Створення у процесі навчання майбутніх педагогів позашкільної освіти проблемних ситуацій. Майбутні педагоги аналізують конкретну ситуацію («кейс»), яка є в електронній або друкованій версії, за допомогою драматизації. Вони формулюють сутність проблеми, шукають можливі варіанти вирішення й обирають той, що є доцільним. Слід урахувати, що основні суперечності, які викликають проблемну ситуацію, такі: а) між теорією й експериментом; б) між актуальністю проблеми та її недостатньою теоретичною розробленістю; в) між теоретичним значенням та практичною доцільністю; г) суперечності в наукових теоріях, для їхнього вирішення необхідний інший, новий підхід (Повідайчик, 2017). Застосування кейсів є важливим у процесі навчання, оскільки вони наближені до реального життя, дозволяють майбутньому пе-

дагогу зануритися в життєву ситуацію, розвинути практичне мислення і сформувати важливі компетентності. Проблемне навчання, у якому закладено принцип проблемності, дає змогу сформувати необхідну мотивацію в майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до оволодіння знаннями, уміннями, навичками організації і здійснення інклюзивної освіти, визначити мету, зміст пізнавальної потреби.

Забезпечення суб'єкт-суб'єктних взаємин викладача і майбутнього педагога закладу позашкільної освіти. Провідна роль у цьому належить викладачу, оскільки він є і учасником відносин, і організатором цього процесу, визначає його мету, форми і методи; майбутній педагог закладу позашкільної освіти також є не пасивним слухачем, а активним учасником освітнього процесу. Головною умовою налагодження належної суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача з майбутнім педагогом закладу позашкільної освіти є чітке усвідомлення мети і завдань навчання всіма учасниками освітнього процесу.

Взаєморозуміння, яке виникає між учасниками освітнього процесу, сприяє розвитку в майбутніх педагогів закладу позашкільної освіти впевненості в собі, стимулює їх дослухатися до порад викладача і наслідувати його. Важливими є бажання учасників освітнього процесу до взаємодії, спільні інтереси і виявлення й вирішення проблемних ситуацій. Важливо, щоб викладач ЗВО мав високий рівень кваліфікації, був для майбутніх педагогів закладу позашкільної освіти авторитетом. Саме це сприятиме тому, що майбутній педагог буде сприймати викладача як наставника, буде вірити у власні сили й можливості, у разі виникнення труднощів буде звертатися за допомогою до викладача. Означена умова має реалізуватися через виконання спільних завдань, пошук і обговорення обраних методик дослідження, організацію експерименту.

Практико зорієнтована спрямованість навчального матеріалу, що пов'язано із використанням майбутніми педагогами теоретичних знань у своїй практичній діяльності. Майбутні фахівці повинні мати можливість підготуватися до майбут-

ньої роботи в реальних умовах закладу позашкільної освіти. Відповідно, організація навчання має забезпечувати в студентів позитивну мотивацію, адже вони планують пов'язати своє життя з позашкільною освітою. Перенесення акценту на практику дає змогу майбутньому педагогу закладу позашкільної освіти зрозуміти значущість вивчення теоретичного матеріалу з організації і здійснення інклюзивної освіти, забезпечуючи його застосування в реальних ситуаціях. Це сприяє тому, що майбутні педагоги закладу позашкільної освіти стають більш зацікавленими у вивченні питань організації і здійснення інклюзивної освіти, мають можливість реалізувати свій творчий потенціал в інклюзивному навчанні вихованців, старанніше готуються до контролю знань (Миронова, 2016, с. 5–10). Практико зорієнтована діяльність у належній підготовці майбутніх педагогів до організації та здійснення інклюзивної позашкільної освіти може бути організованою на основі різноманітних технологій, до яких належать інтерактивні технології, проєктна діяльність, майстер-класи, професійне портфоліо тощо.

Упровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Перспективним напрямом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх педагогів є широке використання новітніх освітніх та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Упровадження на заняттях ІКТ сприяє розвитку критичного мислення майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти, стимулює інтерес до інклюзивного навчання, упровадження форм і методів навчання, які орієнтовані на індивідуальний підхід до кожного (Lebedyk, 2023). Сучасний педагог закладу позашкільної освіти має: а) володіти основними прийомами роботи в мережі «Інтернет», б) розуміти, як облаштовані всі служби глобальної мережі, в) уміти підбирати вдалі ресурси для проведення своїх занять, г) поповнювати свої методичні знання, д) обмінюватися досвідом (Vorona, Babenko, Lebedyk, Barbinova, Khomenko, 2024, с. 1314–1323). ІКТ доречно на заняттях поєднувати із традиційними формами навчання, що дасть

змогу: а) сформувати комунікативні навички, б) створити атмосферу співробітництва і взаєморозуміння, в) активізувати пізнавальний інтерес майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти, г) посилити в них прагнення до самоосвіти, д) використовувати викладача в ролі організатора і консультанта освітнього процесу (Чупахіна, 2019, с. 75–85).

Формування емпатійних здібностей. Інклюзивна освіта потребує високого рівня професійно-гуманістичної спрямованості педагога закладу позашкільної освіти. Як відомо, більшість проблем виникає через його невміння стати на позицію вихованця, відчуті його переживання, тобто відсутності емпатії; тому особливо педагогу, який працює з вихованцями із особливими освітніми потребами, слід мати емпатійні якості – тактовність, толерантність, відповідальність тощо (Кузава, 2010, с. 40–43). Емпатією є інтегративна якість, якій характерна здатність педагога розуміти емоційний стан вихованця, будувати конструктивні стосунки з вихованцями, передбачати їхнє емоційне ставлення до ситуацій. Саме емпатія дає змогу педагогу закладу позашкільної освіти зрозуміти проблеми вихованця, добирати найбільш удалі способи її вирішення.

Емпатія лежить в основі педагогічної спрямованості особистості та має вирішальне значення для ефективної міжособистісної взаємодії між педагогом закладу позашкільної освіти та його вихованцями. Її наявність у майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти є обов'язковою (Кузава, 2011, с. 102–107). Емпатійні здібності в діяльності педагога є безумовним компонентом педагогічного спілкування, відіграють вирішальну роль у налагодженні позитивних контактів з вихованцями, створюючи необхідний йому емоційний компонент. Звичайно, важливу роль у процесі спілкування відіграє особистість педагога закладу позашкільної освіти, який на власних позитивних прикладах має привчати дітей до толерантності, взаємодопомоги і співробітництва.

Визначені нами педагогічні умови професійної підготовки майбутніх педагогів закладів

позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної освіти передбачають підхід, що враховує особистість кожного вихованця. Ефективність зазначених педагогічних умов досягається завдяки застосуванню відповідних методів і прийомів організації освітньої діяльності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти: проблемні питання, мікровикладання, метод контент-аналізу, ділові ігри, тестові завдання, дискусії, індивідуальні, творчі завдання, завдання аналітичного, конструктивного дослідницького характеру, моделювання тощо (Лалак, Граб, Лешко, 2019).

Ефективному впровадженню інклюзивної освіти в закладах позашкільної освіти заважає низка проблем: 1) нестача фахівців в інклюзивних групах; 2) велике навантаження на практичних психологів; 3) відсутність належного рівня підготовки педагогів до роботи в інклюзивному середовищі; 4) відсутність належної психологічної готовності педагогічних працівників до взаємодії з вихованцями, які мають особливі освітні потреби; 5) педагоги закладів позашкільної освіти не відчують достатньої мотивації у навчанні учнів з обмеженими освітніми потребами через перевантаження, яке не має грошової компенсації (Пустяк, Лебедик, 2023). Працюючи в інклюзивних гуртках, педагоги закладу позашкільної освіти вивчають стан уваги, стомлюваності, темп роботи дитини, спостерігають за дитиною та оцінюють її розвиток під час занять, створюють оптимальні умови для спілкування, формують у дітей досвід стосунків у соціумі, працюють над адаптацією навчальних планів гуртків, методик, матеріалів і середовища.

Підготовка педагогів закладів позашкільної освіти до роботи в умовах інклюзії передбачає введення спеціального курсу, що дозволить майбутнім педагогам ознайомитися з сучасним станом розвитку інклюзивної освіти, особливостями навчання й розвитку вихованців, взаємодії з їхніми батьками. Це допоможе педагогам закладів позашкільної освіти не лише засвоїти теоретичні знання, а й застосувати їх у практичній діяльності (Лебедик, 2023; Пустяк, Лебедик, 2023).

Отже, існують і певні виклики, і перспективи впровадження інклюзивної освіти в позашкіль-

них закладах. Серед основних викликів слід виділити: недостатню матеріально-технічну базу; потребу в удосконаленні кваліфікації педагогів; необхідність міждисциплінарної співпраці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації інклюзивної освіти є важливим напрямом сучасної педагогіки. Вона має базуватися на сучасних теоретичних підходах, практичних методиках і компетентнісному підході, що сприятиме створенню ефективного інклюзивного середовища та забезпеченню якісної освіти для всіх дітей. Метою цієї професійної підготовки є оволодіння педагогами закладів позашкільної освіти основними прийомами, методиками, засобами, технологіями навчання, які використовуються в умовах інклюзивного середовища. Професійна підготовка майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти передбачає єдність теоретичної і практичної професійної підготовки до здійснення фахової діяльності. Передбачається високий рівень володіння педагогічними, методичними, психолого-педагогічними знаннями і вміннями.

Педагогічними умовами професійної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної освіти визначено такі: формування спеціальних знань з інклюзії; практичне закріплення навичок в інклюзивному середовищі; розвиток комунікативної компетентності; використання сучасних інклюзивних методів і технологій; підготовка до психоемоційної підтримки; творення проблемних ситуацій; суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога закладу позашкільної освіти і вихованця; практико-зорієнтована спрямованість навчального матеріалу; упровадження в освітній процес ІКТ; формування емпатійних здібностей.

Перспективи дослідження професійної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до інклюзивної освіти включають вивчення ролі позашкільних закладів у соціалізації дітей, упровадження сучасних технологій навчання та розширення можливостей для професійного зростання педагогів.

Література

Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.

Дорошенко Є., Цина В. Особливості організації і здійснення інклюзивної позашкільної освіти дітей із особливими потребами. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. Вип. 30. С. 89–96. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.30.270652>

Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

Колупаєва А. А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 7–11.

Кузава І. Б. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки*. Луцьк, 2010. № 14. С. 40–43.

Кузава І. Б. Толерантність як ефективна умова інклюзивної освіти осіб із інвалідністю. *Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки : зб. наук. пр.* Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 5(13). С. 102–107.

Лалак Н. В., Граб Л. М., Лешко Х. Ю. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями в умовах інклюзії. *Психологія: теорія і практика*. 2019. Вип. 1(3). С. 100–107.

Лебедик Л. В. Інтерактивні технології підготовки педагогів позашкільних закладів до інклюзивної освіти. *Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу : збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. (8–9 грудня 2022 р.)* / Полт. ін-т економіки і права Відкритого міжнар. ун-ту розвитку людини «Україна»; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ПЕП, 2023. С. 325–328.

Миронова С. П. Реалії та перспективи забезпечення інклюзивної освіти фахівцями. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. Вип. 32. Ч. 2. С. 5–10.

Повідайчик О. С. Вітчизняний досвід науково-дослідницької підготовки студентів у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 2. С. 198–201. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/18317>

Пустяк Р. А., Лебедик Л. В. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти з питань організації і здійснення інклюзивної освіти. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій : матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Кропивницький, 19 берез. 2024 р.)* / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький : ПП «Поліум», 2024. С. 269–272.

Софій Н. З. Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2016. Вип. 11. С. 170–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2016_11_29

Стрельников В. Ю. Принципи побудови змісту індивідуальних планів учнів у інклюзивному навчанні. *Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки: за матеріалами V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю : Інклюзивна освіта : теорія, методика, практика (Умань, 28 березня 2019 р.)* / гол. ред. Демченко І. І. Умань : ВПЦ Візаві, 2019. Вип. V. С. 157–160.

Теоретико-методологічні засади розвитку спеціальної та інклюзивної освіти: монографія / І. І. Демченко, В. А. Білан, І. А. Малишевська, Н. П. Голуб, Л. Д. Бегас, М. А. Лемещук. Умань : ВІЗАВІ, 2018. Т. 1. 241 с.

Чупахіна С. В. Теоретико-методологічні аспекти готовності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до використання інформаційних технологій в умовах інклюзивного освіт-

нього середовища. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2(69.2). С. 75–85.

Lebedyk L. V. Possibilities of application of the a person-centered approach in the training of teachers of out-of-school education institutions. *Scientific World Journal*. May 2023. No. 19. Part 4. P. 42–51. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/issue/view/swj19-04/swj19-04>

Vorona V., Babenko I., Lebedyk L., Barbinova A., Khomenko L. Development of managerial competencies of specialists of out-of-school education institutions by means of digital technologies in the conditions of distance educational inclusive environment. *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series «Physics»*. 2024. № 55. P. 1314–1323. DOI: <https://doi.org/10.54919/physics/55.2024.131st4>

References

Busel, V. T. (Eds.). (2005). Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]. Vols. VIII. Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].

Doroshenko, Ye., & Tsyna, V. (2022). Osoblyvosti orhanizatsii i zdiisnennia inkluzyvnoi pozashkilnoi osvity ditei iz osoblyvymy potrebamy [Features of the Organization and Implementation of Inclusive Out-of-School Education for Children with Special Needs]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – Origins of pedagogical skill*, 30, 89–96. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.30.270652> [in Ukrainian].

Kolupayeva, A. A. (2009). Inkluzyvna osvita: realiyi ta perspektyvy. [Inclusive Education: Realities and Prospects]. Kyiv: «Sammit-Knyha» [in Ukrainian].

Kolupayeva, A. A. (2014). Spetsialna osvita v Ukrayini ta modernizatsiya osvitnoyi haluzi [Special Education in Ukraine and Modernization of the Educational Sector]. *Osoblyva dytyna: navchannya i vykhovannya – Special child: education and upbringing*, 3, 7–11 [in Ukrainian].

Kuzava, I. B. (2010). Problema profesiynoyi pidhotovky maybutnikh pedahohiv zakladiv

pozashkilnoyi osvity do roboty z ditmy z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkluzyvnoho navchannya [The Problem of Professional Training of Future Teachers of Out-of-School Education Institutions to Work with Children with Special Needs in Inclusive Education]. *Naukovyy visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrayinky. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka Volyn National University. Series: Pedagogical Sciences*, 14, 40–43 [in Ukrainian].

Kuzava, I. B. (2011). Tolerantnist yak efektyvna umova inkluzyvnoyi osvity osib iz invalidnistyu [Tolerance as an Effective Condition for Inclusive Education of Persons with Disabilities]. *Sotsialno-psykholohichni problemy tyflopedahohiky – Socio-psychological problems of tyflopädagogy*, 5(13), 102–107 [in Ukrainian].

Lalak, N. V., Hrab, L. M., & Leshko, Kh. Yu. (2019). Osoblyvosti psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditey z obmezhenymy mozhlyvostyamy v umovakh inkluziyi [Peculiarities of Psychological and Pedagogical Support of Children with Disabilities in Inclusive Education]. *Psykhohohiya: teoriya i praktyka – Psychology: theory and practice*, 1(3), 100–107 [in Ukrainian].

Lebedyk, L. V. (2023). Interaktyvni tekhnolohiyi pidhotovky pedahohiv pozashkilnykh zakladiv do inkluzyvnoyi osvity [Interactive Technologies for Training Teachers of Out-of-School Institutions for Inclusive Education]. *Pravovi, ekonomichni ta sotsiokulturni zasady rehulyuvannya suspilnykh vidnosyn: suchasni realiyi ta vyklyky chasu – Legal, Economic and Socio-Cultural Principles of Regulating Social Relations: Modern Realities and Challenges of the Time: Proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. (pp. 325–328). Poltava: PIEP [in Ukrainian].

Myronova, S. P. (2016). Realii ta perspektyvy zabezpechennya inkluzyvnoyi osvity fakhivtsyamy [Realities and Prospects for Providing Inclusive Education by Specialists]. *Naukovyy chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 19: Ko-*

rektsiyna pedahohika ta spetsialna psykholohiya – Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology, 32(2), 5–10 [in Ukrainian].

Povidaychyk, O. S. (2017). Vitchyznyanyy dosvid naukovo-doslidnytskoyi pidhotovky studentiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Domestic Experience of Scientific and Research Training of Students in Higher Educational Institutions]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Pedagogy. Social work*, 2, 198–201. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2017_2_51 [in Ukrainian].

Pustiak, R. A., & Lebedyk, L. V. (2024d). Formuvannya profesynoyi kompetentnosti maybutnikh pedahohiv zakladiv pozashkilnoyi osvity z pytan orhanizatsiyi i zdiysnennya inklyuzyvnoyi osvity [Formation of Professional Competence of Future Teachers of Out-of-School Education Institutions on the Issues of Organizing and Implementing Inclusive Education]. *Vdoskonalennya pozashkilnoyi osvity v umovakh suchasnykh transformatsiy – Improving Out-of-School Education in the Context of Modern Transformations: Proceedings of the I All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference*. (pp. 269–272). Kropyvnytsky: PP «Polium» [in Ukrainian].

Sofiy, N. Z. (2016). Pidhotovka pedahohiv do roboty v inklyuzyvnomu osvitnomu seredovyshchi [Preparation of Teachers for Work in an Inclusive Educational Environment]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shlyakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: ways of development*, 11, 170–175. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2016_11_29 [in Ukrainian].

Strelnikov, V. Yu. (2019). Prynyspy pobudovy zmistu indyvidualnykh planiv uchniv u inklyuzyvnomu navchanni [Principles of Building the Content of Individual Plans of Students in Inclusive Education]. *Visnyk Naukovo-doslidnoyi laboratoriyi inklyuzyvnoyi pedahohiky – Bulletin of the Scientific Research Laboratory of Inclusive Pedagogy: Proceedings of the V All-Ukrainian*

Scientific and Practical Conference with international participation. (pp. 157–160). Uman: VPTS Vizavi [in Ukrainian].

Demchenko, I. I. (Eds.). (2018). Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku spetsialnoyi ta inklyuzyvnoyi osvity [Theoretical and Methodological Foundations of the Development of Special and Inclusive Education]. Vols. 1. Uman: «VIZAVI» [in Ukrainian].

Chupakhina, S. V. (2019). Teoretyko-metodolohichni aspekty hotovnosti maybutnikh pedahohiv zakladiv pozashkilnoyi osvity do vykorystannya informatsiynykh tekhnolohiy v umovakh inklyuzyvnoho osvitnoho seredovyshcha [Theoretical and Methodological Aspects of the Readiness of Future Teachers of Out-of-School Education Institutions to use Information Technologies in an Inclusive Educational Environment]. *Molodyy vchenyy – Young scientist*, 5.2(69.2), 75–85 [in Ukrainian].

Lebedyk, L. V. (2023). Possibilities of application of the a person-centered approach in the training of teachers of out-of-school education institutions. *Scientific World Journal*, 19, 4, 42–51. Retrieved from <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/issue/view/swj19-04/swj19-04> [in English].

Vorona, V., Babenko, I., Lebedyk, L., Barbinova, A., & Khomenko, L. (2024). Development of managerial competencies of specialists of out-of-school education institutions by means of digital technologies in the conditions of distance educational inclusive environment. *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series «Physics»*, 55, 1314–1323. DOI: <https://doi.org/10.54919/physics/55.2024.131st4> [in English].

Пустяк Р. А., Стрельников В. Ю. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти до організації інклюзивної освіти

У статті окреслено сутність і принципи інклюзивної освіти, вимоги до підготовки педагогів позашкільної освіти. Виокремлено основні компетентності майбутнього педагога для

роботи в інклюзивному середовищі. Указано на основні виклики, пов'язані з упровадженням інклюзивної освіти в закладах позашкілля: недостатня матеріально-технічна база; потреба в удосконаленні кваліфікації педагогів; необхідність міждисциплінарної співпраці.

Виявлено й обґрунтовано педагогічні умови реалізації методики професійної підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації і здійснення інклюзивної освіти: формування спеціальних знань з інклюзії; практичне закріплення навичок у інклюзивному середовищі; розвиток комунікативної компетентності; використання сучасних інклюзивних методів і технологій; підготовка до психоемоційної підтримки; створення проблемних ситуацій; суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога закладу позашкільної освіти і вихованця; практико-орієнтована спрямованість навчального матеріалу; упровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій; формування емпатійних здібностей.

Ключові слова: педагогічні умови, позашкільна освіта, майбутній педагог позашкільної освіти, розвиток особистості, професійна підготовка, інклюзивна освіта, організація інклюзивної освіти.

Pustiak R. A., Strelnikov V. Yu. Pedagogical Conditions for Training Future Teachers of Extracurricular Education to Organize Inclusive Education

The article outlines the essence and principles of inclusive education, as well as the requirements for training teachers of extracurricular education. The main competencies required for a

future teacher to work in an inclusive environment are highlighted. The article identifies the key challenges associated with implementing inclusive education in extracurricular institutions: insufficient material and technical resources, the need for teachers to improve their qualifications, and the need for interdisciplinary cooperation.

The pedagogical conditions for implementing the methodology for the professional training of future teachers in extracurricular education institutions to organize and implement inclusive education are identified and substantiated. These include: the formation of specialized knowledge on inclusion, practical reinforcement of skills in an inclusive environment, the development of communicative competence, the use of modern inclusive methods and technologies, preparation for psycho-emotional support, the creation of problem situations, subject-subject interaction between the teacher of an extracurricular education institution and the pupil, practice-oriented focus of educational material, the introduction of information and communication technologies into the educational process, and the formation of empathic abilities.

Keywords: pedagogical conditions, extracurricular education, future extracurricular education teacher, personality development, professional training, inclusive education, organization of inclusive education.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

